

[Erdélyi Magyar Adatbank]
Páskándi Géza: Az eb olykor emeli lábát

AZ EB OLYKOR EMELI LÁBÁT

VERSES MESEJÁTÉK, AVAGY STÍLUSPARÓDIA
A ROMANTIKÁRÓL, HÁROM FELVONÁSBAN

[Vákát oldal]

SZEMÉLYEK

Király
Királylány
Hírnök
Főtanácsos
Országbíró
Első tanácsstag
Második tanácsstag
Harmadik tanácsstag
Negyedik tanácsstag
Ötödik tanácsstag
Kákáncsomódy Elemér, tudor
Lenfenkölt Ékes Aldalár, dalnok
Magánvalótlan Mély Frigyes, bölcs
Boronborongó Bonifác, püspök
Szórszálonszelt Pepecs Elek, nyelvész
Hasandi Dundibár, szakács
Gorombi Pokrócz Buzogány, hadvezér
Paragrafus Emánuel, jogász
Orrondi Ond, illatszerész
Lábnym Lajos, nyomozó
Bakó, illetve a Törvény Üstje
Inkvizítor
Első pór
Második pór
Szájítató népség, testőrök, katonák, főpapok, papok, apácák,
és nem utolsósorban Egy Kiskutya

Szerzői sorok a műfajról: A romantikus mese paródiája s egyben eredeti mese is. Ez a kettősség határozza meg az itt olvasható sajátos paródiát, melynek jeligéje ez lehetne: *szeregne utánozhatatlanul utánozni.*

A paródia éle a mesébe foglalt középkori világ skolasztikáját-szofisztikáját, szalonfinomkodását és az abszolutizmus filozófiai lényegét érinti, azt ti., hogy sem az igazság, sem a nem-igazság nem kell az uralkodónak, bár igazságra biztat, hanem csak az kellene, amit ő már ki-gondolt: egyfajta igazság, *ami neki jó.*

UTASÍTÁSOK SZÍNÉSZNEK, RENDEZŐNEK

1. Mesejáték, tehát nagyfokú stilizáltságot kér.
2. Paródia, tehát túlzásokat kér.
3. Verses, tehát mondás közben érvényesülnie kell a *versnek, a rímnek is*, a mókás deklamálás nem idegen e paródia szellemétől.
4. A kosztümök felismerhetőek (például, hogy ki a király stb.), de nem túldíszített semmi.
5. A színész ne feledje el, hogy ebben a játékban „játszani kell” szavakkal, versekkel, gesztusokkal, mozgással, vagyis: a *homo ludens* engedje szabadjára magában; mókát, fintort szinte a burleszk határáig.
6. A gyakori ritmusváltás, ritmuskeverés azért van, hogy a versmondás ne váljék egyhangúvá.
7. Az anakronizmusok kötelezők.

ELSŐ FELVONÁS

Trónterem: metszett üvegablakok, rajtuk átsejlik a sétáló testőrök árnya. Hírnök belép, körülnéz, hallgatózik, átsétál a termen, legyint.

HÍRNÖK:

Ehetsz fácánt vagy lencsét,
nem ettől jó szerencséd...
(*Előbbre jön, a közönség felé.*)

Nekem meg kén mutatnom,
Hogy túl címen és rangon
az urak milyen dőrék...

(*Tűnődve.*)

Vagy félti mind a bőrét... ?
Zavart vízen eveznek:
mindent másképp neveznek.

A pecér itt nem sintér,
úgy hívják, hogy: eb-intér,
(*gúnyosan*)

meginti tudniillik
(*hurokvető mozdulattal*)
a bodrikat, mint illik...
A bakó itt nem hóhér,

s kár volna minden szóért,
nincs ész, amely kisüsse,
úgy hívják: Törvény Üstje.

(Gúnyosan.)

Nem mondom, egyre főzi
szegény törvényt, ha győzi...

(Apró szünet.)

Itt mindent körülírnak,
a papírt se papírnak
hívják, a gömböcöt se
annak, s aki leköpte
a másikat, az nedves,
híg átkot szórt, a kedves, —
s itt nem mondanak tököt se,
s hogy pofozta, bökölte —
ne mondd, mert jó az intés...

Ez mind csak kézlegyintés,
vagy Joga Az Ökölnék...

(Kis szünet.)

S hogy itt tán megdögölnek?
Neem... túlvilágon hálnak
mátkái a halálnak...

S itt nem taknyos a kislány,
és nem trottyos az ispán,
senki se törli orrát,
másképp beszél az ország...

(Királylány be.)

KIRÁLYLÁNY:

Te itt? Vigyázz, az örök...

HÍRNÖK *(tovább, szórakozottan):*

S nem csüngnek-lógnak bőrök,
s itt nem csurgatnak nagy lét,
de — cseppfolyós a nagy Lét...

KIRÁLYLÁNY:

Mi az, kedves, mi történt?

HÍRNÖK:

Itt híg szó hígít törvényt...

KIRÁLYLÁNY *(aggódva):*

Szerelmem, nincs tán lázad?

HÍRNÖK:

. . . És nincs szó, hogy gyalázzad

a rosszat, s a bűn ebben
az, hogy a szépet szebben
dicsérhetnéd, ha szitkok
zúznák a locska titkot...
Nevén nevezni! — ezt kell.
Erre teremjen mester.
Ha kimondod, mi kint s bent
bánt — hódítod a mindent!

KIRÁLYLÁNY (*becézve*):

Ne mormolj annyit, dalnok...

HÍRNÖK:

S ha meg is kéne halnod,
Kimondhasd bátran végül,
mi nyelveden oly rég ül...

KIRÁLYLÁNY (*megérintve H. vállát*):

Ébredj már, alvó herceg!

HÍRNÖK (*révületben*):

... S mikor a máglya serceg...
(*felriadva*)

Ó, te vagy az?

KIRÁLYLÁNY:

Ki lenne?

HÍRNÖK (*arca egy pillanatra visszaváltozik s befejezi*):

Változzam én ilyenre!

KIRÁLYLÁNY (*duzzogva*):

Ahelyett, hogy röpülnél,
ha látsz, és kékre hülnél,
s forróra válnék tested,
vagy féltőn egyre leskedj,
te tépelődsz morogva...

HÍRNÖK (*évődve a lány orrára nyomja mutatóujját*):

Valami az orrodra!

(*Ebben a pillanatban egy kiskutya szalad a trónterembe, vizslat, sziszlet: ezt a legjobb gyermekbalerinnel vagy balerinával megoldani.*)

KIRÁLYLÁNY:

Ni! Honnan jött e kiskutya?

HÍRNÖK:

Illetlen szó ez, kis buta!
Négy lábú hűség, tudni kell,
neve a *canis*-szal iker...

(*A kiskutya végigszalad a teremben, az egyik oszlop mellett felemeli a lábát, majd a terem közepén álló nagy asztal alá guggol, nem látni jól, amit cselekszik.*)

KIRÁLYLÁNY:

Mit tesz most ez a kiskutya?

HÍRNÖK:

Még ennyit sem tudsz, kis buta,
hajolj a számhoz, csöpp hűgom,
rögvest a füledbe sűgom...

(*A Királynő odahajol, H. sűg, a lány, aki eddig a kutya felé pillantgatott, most szégyenlősen elfordítja fejét.*)

HÍRNÖK:

Elfordulsz, hiszen bűn az is,
a bűnt a szem ha látja is...

(*A kutya eliramodik, Hírnök mintegy utána.*)

Megkönnyebbült az éjjeled,
nyögő kutya, hát ég veled!

(*Apró szünet után, abba az irányba, ahol a kutya kiszaladt.*)

Köszönöm, kutya, ezt a tettet,
mely annyi nézőt megnevetet
s a király arcát váltja bűszre...
(*halkan*)

Mily alkalom vár most a hűsre!

KIRÁLYLÁNY:

Hozok egy seprűt és lapátot...!

HÍRNÖK (*lenézően*):

Liba vagy, szentem, mint a lányok...
El akarod tenni az útból
azt, ami kisegít a kútból!

KIRÁLYLÁNY (*gyanakvóan*):

Hírnök, ismét töröd fejed,
megint nem nyughat szellemed!
Szaladok rögvest egy lapátért!
(*Indulna.*)

HÍRNÖK (*karon csípi*):

Ó ne, szerelmem, hiszen ráérsz...

(*nézők felé*)

Micsoda pompás lehetőség:

Minden kor megleli a hőjét...

KIRÁLYLÁNY:

Eressz! Ezt mégsem tűrhetem...

Mégis... ez szent hely: trónterem...

HÍRNÖK:

Ha szeretsz, nem szaladsz lapátért.

Tudom, hogy megtennéd apádért,

de vagy engemet, vagy apádat,

kibúvó nincs, galambom, válassz!

KIRÁLYLÁNY (*karját rángatva H. kezéből*):

Eressz! Hadd menjek lapátért!

HÍRNÖK (*elereszti, apró undorral*):

Mégiscsak legjobban apádért

hevülsz... eredjél, fuss... szaladj!

Többé sohase lássalak!

KIRÁLYLÁNY (*sírva fakad*):

Most mit tegyek? Nem ért meg ő se,
pedig ő méltán korunk hőse.

Jót akarok apámnak is,

Szerelmemnek, hazámnak is...

(*szepegve*)

Ha szeretsz, engedj seprűt hoznom...

HÍRNÖK (*gunyorosan*):

Ily póri munka ne kínozzon!

(*nézők felé*)

Nekem célom van, és e célhoz

(*odamutat*)

minden kis eszköz megacéloz...

KIRÁLYLÁNY (*szepegve*):

Ebből nagy baj lesz, Hírnök, hidd el.

A szemetet, ó, inkább vidd el!

Nincs a létünkben más megoldás,

Mint hogy a szemetet kihordják...

(*Most kint kürt harsan, Királynő ijedten kapja fel fejét, Hírnök is felrezen, karon ragadja a lányt.*)

HÍRNÖK *(a közönséghez):*

Ha ez is kocka — el van vetve:

Elő kell lépni a szerezpre!

(odabök)

A kockázat nagy: a tét pimasz,

de ami jön, az szép s igaz!

(a lány felé)

Hát velem jöjj, ne menj apádhoz!

S felejts el sóprút és lapátot!

*(Kint a zaj erősödik, Hírnök sietve, a lányt szinte
vonszolva el.)*

*(A trombitaszó erősödik. Bevonul díszes talárban a
Királyi Tanács hét tagja. Körülállják a nagy ke-
rek asztalt és várnak. Király be. Mély meghajlás.)*

A Király trónra ül. Int. A Tanács leül.)

KIRÁLY:

Együtt a Királyi Tanács?

FŐTANÁCSOS *(felemelkedik):*

Ahogy az hajdantól szokás,

Felség — mindenki megjelent:

szód várja törvény és a rend.

KIRÁLY *(szórakozottan csavargatja vékonyka luciferi
szakállát):*

Nos, vannak bűnök s bűnözők?

ORSZÁGBÍRÓ *(felugrik, ravasz-alázatos mosollyal):*

Már egyre kevesebbek ők!

A megyék, mint a klastromok,

s minden rút bűnre flastromot

lel annyi hű alattvalód...

FŐTANÁCSOS *(fontoskodva):*

A bűn biz' gombamód tenyész,

idő telik, míg elenyész,

azért vagyunk mi, hű bírák,

ne nyíljék penészes virág!

KIRÁLY:

Ha bűn tenyészik — gombamód,

legyen rá akkor bármi mód,

hogy nékem gombát szedjete!

Nos, rajta, vár a rengeteg!

FŐTANÁCSOS (*lelkesen*):

Felségedé szívünk, eszünk,
s ha kell, mi gombát is szedünk!

KIRÁLY (*int*):

Halljam, mit mond a bűn-irat?

ORSZÁGBÍRÓ (*feláll, olykor irataiba nézve beszél*):

Felség, egy póremler — minap,
midőn neje új gyermeket
hozott a fényre kert megett,
hallván a kisgyermek-sírást —
(*megrökönödve*)
szidta a lennső száj-nyílást.

TANÁCSSTAGOK (*kórusban*):

Horribile dictu!
Horribile dictu!

KIRÁLY (*bólint*).

ORSZÁGBÍRÓ (*folytatva*):

... Egy szatócsné a férj díszét
átkozta, mondván, semmiség,
sőt: megnevezte — kétszer is,
azt, ami fegyver s ékszer is!

TANÁCSSTAGOK (*kórusban*):

Horribile dictu!
Horribile dictu!

KIRÁLY (*bólint*).

ORSZÁGBÍRÓ (*folytatja*):

... Egy jobbágy, fogyasztván babot,
hintett illetlen illatot...

KIRÁLY (*orrcimpája megrándul*):

Ez eddig nem bűn... s azután?

ORSZÁGBÍRÓ (*zavartan, magyarázkodva, taglejtésekkel*):

Az illat... átszállt... a... szobán...

KIRÁLY (*mintha ezt érezné, szimatol*):

Gyorsabban. Sorold csak. No és?
Hisz ennyi bűnnek még kevés...

(*Szimatol.*)

FŐTANÁCSOS (*aggódva néz a királyra, halkán félre*):

Ha rájöhetnék annak az okára,
hogy mért remeg a király orrcimpája?

ORSZÁGBÍRÓ (*magyarázva kézzel-lábbal*):

Hogy úgy mondjam... körös-körül
kerengett tengelye körül...

KIRÁLY (*mélyet szippantva*):

Ne ötölj annyit, ne hatolj,
a dolgok magvába hatolj!

ORSZÁGBÍRÓ (*egyre zavartabban*):

Szóval... mint... égiháború,
midőn menny földre ráborul,
zengett a ház...

KIRÁLY:

Hát robbanás?!

ORSZÁGBÍRÓ (*hötögve*):

Nem... inkább... zúgó lobbanás...

KIRÁLY (*lenéz a földre, majd fel, s szímatol*):

A bűnt halljam, mi lett a veszte!

ORSZÁGBÍRÓ (*megkönnyebbült megrökönyödéssel*):

Az illatot ő megnevezte!

TANÁCSOSOK (*morajlón*):

Horribile dictu!

Horribile dictu!

KIRÁLY (*egyre jobban sziszlet*):

Úgy van! A nép fertőn evez,
ha mindent a nevéen nevez!

FŐTANÁCSOS (*orra szintén rángani kezd, mintegy a királyt utánozva; félre*):

Esküszöm, itt valami szaglik...

Ám nekem hallgatnom kell addig...

KIRÁLY (*orrához kap*):

Jeleznek fura illatok!

FŐTANÁCSOS (*ugrik*):

Nyissuk ki hát az ablakot!

(Kinyitják, kis szünet, mindenki a király orrát figyel, igyekeznek vele egyidőben remegtetni orrcimpájukat. Ez a játék néhány pillanatig tart.)

KIRÁLY:

Még mindig nem szűnt. Mi van itt?
(nyomatékkal)

A pór hintett el valamit?

FŐTANÁCSOS *(feláll, levegőbe szagol, összegez):*

Felség, az orrom egyetért!

Felséged orra érdemét

elismeri — s az illatot...

ORSZÁGBÍRÓ *(feláll, előbbihez hasonló játék):*

Én is hasonlót mondhatok!

(Első tanácsstag észreveszi, hogy Második Tanácsstag emelkedne, s már jó előre szaglászik, karját megfogja, rásziszeg.)

I. TANÁCSSTAG:

A nemes csak akkor szagol,

ha rangban rákerül a sor...

(Feláll, szagol.)

Osztom, bár fel nem fogtam én még

felséged orra véleményét...

(Leül, ugyanolyan mozdulattal, mint az előzők: bábszerűen.)

II. TANÁCSSTAG *(mohón áll fel, s mohón szagol):*

Muszáj önökhöz csatlakoznom.

III. TANÁCSSTAG *(ugyanúgy):*

Nekem sem illenék haboznom!

IV. TANÁCSSTAG *(szintén; de behunyta szemmel szagol, szippantva beszél):*

Az érvek... fölöttébb... erősek...

V. TANÁCSSTAG *(szintén):*

Igen... mondhatni... sajna... sőt ez...

KIRÁLY *(hirtelen végigsiet a termen):*

De vajon honnan, mely irányból?

(Gyanakodva fürkészi a tanácsosokat.)

FŐTANÁCSOS *(követve a királyt siettében):*

Más tájról jött ide e vándor,

megesküdnek: más föld szülötte,

(büszkén)

hazánknak nincs ily bennszülöttje!

II. TANÁCSSTAG *(körülnézve szimatol):*

Ha tudásomban nem nagy a hézag:

e fura illat rideg, mint észak...

III. TANÁCSSTAG *(szaglint):*

Én inkább, bár megvallom, félve,

áttenném az irányát délre...

IV. TANÁCSSTAG *(szagolva-elemezve):*

Túl fáradt illat, szinte a végső.
Míntha azt súgná titkon, hogy: késő.
Nyugati illat, bomló, hanyatló,
nem köti erkölcs, sem fék, se nyakló.

V. TANÁCSSTAG *(odalépvé a trónterem falán álló hatalmas XVI—XVII. századbeli térképhez, egy pálcával követi a mondottakat):*

Én gondolnék frissebb szelekre,
s irányát áttenném keletre...

I. TANÁCSSTAG *(odalép, kiveszi a pálcát a másik kezéből, mutatja):*

Én módját látom enyhébb átmenetnek:
északnyugatnak, avagy délkeletnek...

KIRÁLY *(dühösen toppantva):*

De hogyha én közlelről érzem!

FŐTANÁCSOS *(lelkesen bámul rá):*

Felséged érzi? Én is érzem!

KIRÁLY:

Míntha érezném bűzös dombon...

FŐTANÁCSOS *(gyorsan bölintve):*

Persze hogy bűz ez! Én is mondom.

(Véletrén az asztal alá néz, szeme szinte kimered. A többieké szintén. Főtanácsos int, hogy hallgassanak, mindenki ijedt zavarral pislog a Király felé: vajon észrevette-e, hogy ók észrevették, Király azonban a terem másik sarkában — ahol szaglászott — hirtelen megfordul.)

KIRÁLY:

Mi ez a csend? Mit rejt a véka?

(Gyanakodva siet oda, már nem lehet titkolni. Arcuk lelkesre változik.)

FŐTANÁCSOS:

Felség, jelentem: Heuréka!

TANÁCSOSOK *(szinte balettszerű ritmikus mozdulattal járvák körül a felfedezett, kórusban):*

Heuréka! Heuréka!

KIRÁLY *(gúnyosan lemutat):*

Szóval ó volt, nem Észak s nem Dél?!

FŐTANÁCSOS *(zavart, mentegetőző mozdulattal):*

Ravaszabb bűzt se láttam ennél!

KIRÁLY (*ingerült hangon*):

Furcsa, hogy ennyi díszes orr közt,
mely érez minden gyenge borgózt,
ezt nékem kellett felfedeznem...

FŐTANÁCSOS (*mint aki mindent megmagyaráz*):

Felség, mi már az első percben
felfogtuk, ám szerénység tiltja
magunk rábízni orrainkra,
Felségeden, nemcsak a lábszár,
a kéz, a fej — az *orr is* császár!
Silány, halandó földi orrnak,
akár a sírig, bár szagolhat,
nem adatik meg ily tehetség...
Gyarló kis orrunk csak keresgél:
a szegfű olykor néki rózsa, —
s mennyit szaglódunk megcsalódva, —
S miként hajónak intnek tornyok,
úgy kell nekünk hatalmas orr, hogy
vetítsen fényt utunk elébe:
Felséged Orra küldetése!

KIRÁLY (*ingerülten*):

Más szóval én mindent a végén...

FŐTANÁCSOS (*sietve*):

A summák súlya öfelségén.

KIRÁLY (*toppant*):

Elég! Ki tette *ezt* itt,
okozza *ez* a vesztit!
E palotában szentek
helyén ily illat lenghet?
Elég! Tudnom kell végre:
mért van ez itt, mivégre?!
Megvárom hát az estét,
s hívom a Törvény Üstjét!

(*Haragosan el, mindenki izgatottan pislog utána.*)

FŐTANÁCSOS (*begyulladva*):

Barátaim, itt baj lesz...

I. TANÁCSSTAG (*aggódva*):

Az ügyből szörnyű zaj lesz...

II. TANÁCSSTAG *(Ismutat — tünődve a közönség felé):*

Tudjuk, mi ez — és mégse...

(fölnéz)

Nem mondja ki az ég se!

(Függöny)

MÁSODIK FELVONÁS

Ugyanabban a trónteremben. A Király trónján ül. A nagy kerek asztalon tejszínű üvegbura alatt van az inkriminált kis csomó, de messziről nem lehet kivenni a tejszínű üveg miatt. A Tanácsosok a fal mellett állnak. Két testőr kezében rózsaszállal, valahányszor a burát felemelik, a Király orra előtt meglengetik a virágot. Alighogy a függöny felmegy,
Hírnök be.

HÍRNÖK *(ceremóniásan meghajolva):*

Felség, eseng kegyelemért
Kákáncsomódy Elemér,
híres-neves minden-tudor,
tapogatja, hol a dudor,
nyes ő kelést, vág hályogot,
rosszindulatú tályogot.
Ösmér füvet, fát, csillagot,
vadabb-szelídebb állatot.
Hét tengert járt be, s földeket,
látott kéket meg zöldeket,
banánt, kókuszt, narancsokat, —
Felség! Várja parancsodat!

KIRÁLY *(csúfondárosan az asztal felé bök):*

Meglátjuk, mit tud a tudor,
mit süg neki e kis dudor?

(Hírnök egy pillanatra el, aztán bevezeti Kákáncsomódyt. Hírnök jelen van a színen az egész felvonásban, a színt csak egy-egy pillanatra hagyja el.)

KÁKÁNC SOMÓDY:

Felség! Jelszóm: ahogy dudás,
nem fér egy házba két tudás!

(Bakó balról be, átsétál a termen, kezében kötél-darabot lógat.)

KIRÁLY *(Bakó felé):*

Türelmet kérek, hű fiam!
Ide még jönnek annyian!...

BAKÓ *(alázatosan, reménykedve):*

Egy kis munkát remélhetek?
Hisz nélküle nem élhetek.
Ó, felség, add meg énnekem
a mindennapi kötelem!

*(Király biztatóan mosolyog Bakóra. Jobbról be, a
termen végiglebeg Inkvizítor is, csuklyája a hátán
lóg, megáll a Király előtt.)*

INKVIZÍTOR:

Hogy lélekben ki rossz, ki jó,
tudja az Inkvizíció!
Kinek a nyelve elvtelen,
vagy elve méltó nyelvtelen,
s máglyák tűzén pirít neked
parlagi, rút eretneket.

KIRÁLY *(szinte áldóan fogva meg kettejük vállát):*

Hűségetek szíven melenget.
Ti ketten óvjátok a rendet,
s tudom, ha mindenki elárul,
mindenki pártütőkhöz járul,
hűségetek sohase ámit:
a király rátok mindig számít!

INKVIZÍTOR és BAKÓ *(közösen):*

Jó hívségünk szívből melenget:
mi ketten óvjuk itt a rendet,
s tudjuk, ha mindenki elárul,
mindenki pártütőkhöz járul,
a hívségünk sohase ámit:
Felség, miránk örökké számíts!

KÁKÁNC SOMÓDY *(kicsit megborzongva, félre):*

Kissé fura fogadtatás...
(gúnnyal)

A tudóst ki fogadja más,
mint Ő, ki tudja, mi a jó,
a szent, nagy Inkvizíció!

KIRÁLY *(Inkvizítor felé):*

Fiam, állj jobb kezem felől!
(Bakóhoz)

Te légy a bal kezemhez őr!

(A trón megjelölt oldalára állnak.)

(A tudorhoz.)

Te pedig nyilván látod ott
középen azt a csöpp csomót:
vesd latba minden sejteted,
s mondd meg, mi az, ha sejtetheted?!

KÁKÁNC SOMÓDY *(főlemeli a burát, szabad szemmel vizsgálgatja):*

Hm... furcsa... egyik része csont...

(Előveszi mikroszkópját, mormogva.)

No várj, ez rögvest részre bont...

(Tüzetesen megnézi, majd a burát visszateszi.)

Mint mondtam, a részei:
csont és mész, s itt átszeli
középen zöldes vonulat,
mely arrébb szürkébe mutat...

KIRÁLY *(elégedetlenül):*

Jó, jó, de mi ez, mert a bűz
egyéb érvek tájára úz...

KÁKÁNC SOMÓDY:

A természetes illata.
A virágnak virágszaga,
s kölnivíznek kölniszag:
ez így van már a nap alatt...

KIRÁLY:

Ne ötolj annyit, ne hatolj,
a dolgok magvába hatolj!
Ne arról beszélj, míg emezt
most név szerint kell megnevezd!

(Bakó és Inkvizítor már mozdulnak is, a Király azonban leinti őket.)

KÁKÁNC SOMÓDY *(rosszat sejtve, magyarázkodva):*

Ha a költői mű — terem,
a tudás konok türelem:
áll vagy bukik a — műszeren...

KIRÁLY *(közbevág):*

Bennem múló a türelem!

KÁKÁNC SOMÓDY *(erőt gyűjtve):*

Mit mondok, igaz, *partium*,
e kis csomó itt kalcium,

s a véleményben osztozok,
hogy vannak benne foszforok.

KIRÁLY (*ingerülten*):

Véleményed fennforog...
vannak benne foszforok...
Ha ez tudás: ezt én unom,
mert tudni azt, hogy nem tudom,
tudni azt, hogy kalcium,
hogy igazság, de — *partium* —
ez nékem édes-egy kevés,
nékem a név kell: az egész!

KÁKÁNC SOMÓDY:

Felség, én úgy vélem, amit
mondtam: jelenthet valamit...

KIRÁLY (*határozottan*):

Állj félre, tudor! Jöhet a másik!
Sok kell itt még az igazságig!

(Bakó és Inkvizítor közben a trón háta mögé kerülnek — ez a játék minden elkövetkező esetében megismétlődik —, hevesen, de kissé lehalkított hangon vitáznak.)

BAKÓ:

Ez világi, hát én akasztom!

INKVIZÍTOR:

Igen, de tudós és a — kasztom!

(Hírnök jelent, Bakó és Inkvizítor gyorsan kijelölt helyükre állnak; ez szintén megismétlődik minden elkövetkező jelenetben.)

HÍRNÖK:

Felség, itt künn ajtódba vár,
Lenfenkölt Ékes Aldalár.
Sok szép szót egybeöltöget,
s haló porából költöget.
Nem mondja, hogy az *eb belit*
kitaposták, hisz ebbeli
szándéka más, szándéka szebb:
Az étel útján halt az eb.
S ha egy teremburát idéz,
(fölnézve a csillárra)
A terem burájára néz.

ALDALÁR *(be)*:

Felség, a létben mindenem,
akár bölcső, vagy cinterem,
a fán is, felség, rím terem:
virág a színnel összecseng,
mint lent folyó, zeng fönn a menny,
sötétség ríme — éji csend.

KIRÁLY:

A rímek szépek... Hát íme,
e kis csomónak van — ríme?

*(Aldálár közelebb lép, a burán át nézi, kicsit finy-
nyásan.)*

ALDALÁR:

Felség, van erre rím, kazal,
az egyik például: pazar...

KIRÁLY:

No jó, a rímet már tudom.

ALDALÁR:

A másikat is megsűgom,
hisz egy szó olyan egyedül,
mint ki vonótlan hegedül...

KIRÁLY:

Ékes szavad jutalmazom,
csak jussak túl e halmazon.

ALDALÁR:

E csomó hegy-titán pazar
szirtjéből tépett kis bazalt,
melyet a nap és szél aszalt,
s most éli törpén itt alant
létét, amely parányi hant, —
s hogy ki volt, én tudom: a lant!

KIRÁLY *(legyint)*:

Alant... felent. . . a lényeket!
Én rímtaláló lényedet
csodálom: pazar... kazal...
Hálódból kisiklik a hal!

*(Int, hogy álljon félre.)
(Bakó és Inkvizítor játéka.)*

BAKÓ:

Aszalást mondott, nem vitás:
ez a kötélén száradás!

INKVIZÍTOR:

Jobban aszal kötélnél — máglya,
erre illő a költők lángja!

HÍRNÖK *(be)*:

Felség, itt van a héthíres
Magánvalótlan Mély Frigyes.
Vezérli magvas bölcselet,
hetedhétország bölcse lett.
Fejében mázsa könyv, fokok,
Pico után nincs ily okos.
Mi magunkfajta katonák
nem sejtjük lépteink okát,
megyünk vakon a harcmezőn,
s ki tudja mért? Csak bölcselőnk:

(mutatva)

mikor a kültre lép a jobb,
ez nem egy lépés, ez az *ok*,
azzal, hogy bal elé teszik,
a balt is lépni késztetik,
s ahogy így váltjuk: bal s a jobb,
születik okozat s az *ok*:
egyszer a bal a jobb oka,
máskor a jobb az indoka, —
s így lépkedünk át száz koron,
tűzőn, Zenón át, Plátonon,
az Abszolútba — bátoron!

MÉLY:

Felség, a trójai faló,
ne higgyük, hogy magánvaló.
Mert minden itt: a hang s falak,
az új s az ó a nap alatt —
tulajdonképpen nincsenek,
az van, mi érzék kincse lett:
magánvalótlan minden itt,
s a fény a fényre fényt derít.

KIRÁLY:

No, hát e léből most kiússz:
e terem, vedd úgy, Gordiusz,
azt kérem: oldd meg a csomót,
ne Gordiuszban, hanem ott!
(A burára bök.)

*(Mély közelebb lép, hol közeledik, hol távolodik,
mint tárlaton a festmények előtt szokás.)*

MÉLY:

Sajnálom, felség, rendszerem
csak azé, ami nincs jelen.
E csomó nékem hasztalan,
mert valóság — mely *sajna* — van.

KIRÁLY:

Nos, ha *van*, mondd rá, mi jó,
miféle definíció!?

MÉLY:

Hát elsősorban... Ő — anyag.
A szerkezete... hm... hanyag.
Hogy úgy mondjam, biz elegyes.
Kissé zilált... vagyis: vegyes.

KIRÁLY:

Ej, azt mondd meg, mi az a...

MÉLY *(egyszuszra)*:

Anyag kínnal szült halmaza!

KIRÁLY:

Ördögbe is, mindjobban látom,
nem segít rajtam e sok Pláton!

*(Int, hogy Mély is álljon a többiek közé. A „lesze-
repeltek” a tanácsosok mellé állnak. Játékukra jel-
lemző, hogy gúnyjal, kétkedve, olykor csúfondá-
rosan vagy kajánul nézik, hogyan kínlódik az
utánuk következő. Karba tett kézzel, immár pá-
holyból „élvezik” a káröröm kését.)*

INKVIZÍTOR:

Remélem, nem igényeled?

BAKÓ *(fölhúzó mozdulatot tesz, tétován)*:

Bár... *magasban* lát lényeket...

HÍRNÖK:

Felség, Lábnyom Lajos kopog.
Detektív ő, ki sok nyomok
tudója, véres foltokat
még föld alól is fölkutat!

*(Lábnyom be, gyanakodva körülsandít a szeme
sarkából. Királyhoz.)*

LÁBNYOM:

Ki él, gyanús, ki holt — az is.
A gyilkos gyilkol holtan is,
ha öngyilkos volt s azt hiszik,
más ölte meg, s így azt viszik
bitó alá... pszt... csönd legyen!

KIRÁLY:

E fickó tetsző énekem!

(Lábnym összeszűkült szemmel vizslatja a jelenlevőket, de különösen az orrukát; olyikhoz odalép, megtapintja orrát, orrlikaikat megnézi jobbról is, balról is, majd villámgyorsan megfordul és az asztalhoz ugrik.)

LÁBNYOM *(lekapja a burát)*:

Ha nem csal híres szimatom,
a tettes ez — az asztalon!

KIRÁLY *(nem érti)*:

Hogyhogy a tettes?

LÁBNYOM:

Egyszerű,
e színszerű és szagszerű
csomó sajátos vegyszerű
s az önök orrát csapta meg!

KIRÁLY *(szórakozik)*:

Nocsak, hogy rájött! Ez remek!

LÁBNYOM *(morogva, hangosan gondolkodik)*:

Ha tettes a mi kis csomónk...
igen... nyomon vagyok... nyomon...
úgy van! Ez az! Új változat...

(Fejére csap, diadallal, majd körülmutat.)

És önök mind — az áldozat!

KIRÁLY:

Az egyik rímeket farag,
a másik azt mondja — anyag,
ez élő hullákat kotor,
(intve)
más jöjjön, más, ez mind botor!

INKVIZÍTOR:

Ez a tied, se szelleme,
se úri, felsőbb kelleme!

BAKÓ (*vaskosan örül*):

Mennyit bitóra juttatott,
míg ő kötélhez juthatott...

HÍRNÖK:

Felség, a püspök és prímás,
Boronborongó Bonifác,
ki tudja jól: a három — egy,
s az egy, ha három — egyremegy!
Ósmér kis minden szenteket,
s a cet mért Jónást ette meg,
Szeplőtelen fogantatást
és — Aquinói Szent Tamást!
(*Püspök be.*)

PÜSPÖK:

Felség, a küldött szenteket
a nép olajjal kente meg.

KIRÁLY:

Nos, rajta, rajta, püspököm,
szerencséd most csípd üstökön...
Nézd csak azt ott az asztalon!

INKVIZÍTOR (*félre, imádkozva*):

Segéld, uram, ó, oltalom!

PÜSPÖK:

E csomót, felség, ismerem:
a Szentírásban nincs jelen,
indexre tettük jó korán,
hogy se Talmud, se a Korán
ne fertőzze meg lelkeink,
s mi éljünk Krisztusunk szerint!

KIRÁLY:

Jó, jó, de mi a lényege?!

PÜSPÖK:

De egyáltalán lényeg-e?

KIRÁLY (*ingerülten a trónszék karfájára csap*):

De búzlik! Itt van... nem fut el...

PÜSPÖK (*megkockáztatva*):

Kálvin hozhatta, vagy Luther...

KIRÁLY (*haraggal*):

Nem te, szerencséd, püspököm,
Bakó fog téged üstökön!

BAKÓ *(nyers örömmel)*:

Nevem kimondta... hát enyém...

INKVIZÍTOR *(letörve)*:

Engem baráti érzemény
fűz hozzá úgyis, fájna tán
ott látnom őt — a máglyafán.

(Bonifác homlokát törölgetve áll a többiek közé.)

HÍRNÖK:

Felség, künn vár ajtód előtt,
Szórszálonszelt Pepecs Előd,
ki tudja, hol és mért ikes
az ige — jobban, mint Mikes,
s mikor használunk névelőt,
a név után vagy név előtt,
szót fejt, vagy gyomlál vad ragot,
adván a nyelvnek — abrakot!

(Pepecs be.)

PEPECS:

Az a mag, mit elvetett
az értelem: a nyelvezet.

KIRÁLY:

Ne csépelj szót... mondd, mi az ott,
az a töpörödött-aszott?!

(Pepecs közel lép.)

PEPECS:

Csak tájnyelven és zsargonon
van erre szomszéd, szórokon.
Az írásokban nincs nyoma:
mert árokszél e szó hona!

KIRÁLY *(paprikásan)*:

Látom, a tudás mind hamis.
Senki se tudja ezt a kis...

*(elharapja a szót)
(tűnődve)*

Avagy szemérem s félelem
nem enged át a lényegen?
Hírnök, hívd hát előmbe mind,
s kezdődjék előlről megint!

*(Hírnök pillanatra el, majd a kintiek egyenként,
libasorban vonulnak el a Király előtt, lassan, hogy
a hírnök bemutatthassa őket.)*

HÍRNÖK:

Ez itt Hasandi Dundibár,
világhíres szakácskirály!
Gorombi Pokrócz Buzogány —
Hadak vezére száz csatán!

(Buzogány biceg.)

Ki jog s törvénynek számol el:
Paragrafus Emánuel!
És végül — s ennyi az egész:
Orrondi Ond, illatszerész!

INKVIZÍTOR:

Csak a jogászt igénylem én!

BAKÓ *(örül)*:

A másik három hát enyém!

KIRÁLY:

Tőletek is megkérdzem:
e kis csomó mi fán terem?

POKRÓCZ *(előrelép, bicegő díszlépésben megy, szalutál, megáll az asztal előtt)*:

Felség, efféle nyert csatán
marad az ellenség nyomán!

(Szalutál, sántaló díszlépésben a többiek közé megy.)

PARAGRAFUS *(hóna alól kódexet vesz elő, a burára pillantva)*:

Felség, *corpus delictiként*
fogom fel a fennforgó tényt.
A kódex hármaskönyvén
s a cikkelyének egy helyén,
azt látjuk írva, hogy „*profán*
tárgyak a szentek templomán” —
szentségtörésnek számítom,
s ezt azzal súlyosbíthatom,
hogy e cselekmény, bizonyos,
mi végbement — elég zajos.
Ez új körülmény, nem vitás:
fönnáll a csendháborítás!

KIRÁLY:

Mondd ki már végre... nos... a név?

PARAGRAFUS:

Vitát nem tűr, hogy három év,
de ha rugalmasan ítél
bíránk, lehet akár — kötél.

KIRÁLY *(dühösen a szakács felé)*:

Te fűszerezd meg kis csomónkat,
nevezd ki tüstént pástétomnak,
Üsd nektárrá, vagy mondd, hogy lekvár,
csak süsd ki már, mert szép eszem fáj!

HASANDI:

Én csak a valót mondhatom,
nem szerepel az étlapon.

KIRÁLY:

Alattvalóm, Orrondi Ond,
hadd hallom, az orrod mit mond?

ORRONDI *(remegő orrcimpákkal)*:

Hosszan terjengőt, illanót,
orroltam annyi illatot,
szelíd virágot, vadzabot,
italt és mézes madzagot,
csodálták ezren szerteszt
logikus orrom lángeszét,
mely soha nem ejtett hibát,
szagolva a Históriat,
de olyasmire, mint ez itt,
az orrom nem emlékezik!

KIRÁLY *(felugrik)*:

Elég! Szálljon a máglyák füstje!
Kötelet készíts, Törvény Üstje!
Mert nincs honomban ember egy se,
aki e csomót megnevezzel!

*(Hírnök, aki végig az arcával fejezte ki ítéleteit,
no meg bejelentéseinek gunyorosságával, most hirtelen középre lép.)*

HÍRNÖK:

Felség, engedd meg énnekem,
súgjam fülükbe lényegem,
azt, amit ők csak sejtenek,
s előlük felszük rejteget...

KIRÁLY:

Súgd, ám vigyázz, ha erre se
tudom meg, nem lesz több mese!
*(Hírnök a „leszerepelt” tudósokhoz lép, fülükbe súg
valamit, azok fölmorajlanak, tanácstalanul néznek
össze.)*

KIRÁLY *(félre)*:

Remélem, immár vége lesz,
s én meghallom a lényegét!
*(A seregbe gyűltek egymást tolják-tessékelik szó-
lásra, látható, mindegyik vonakodik, hogy először
szóljon.)*

MÉLY *(Aldalárhoz)*:

Ön szóljon, nyelve ékeesebb...

ALDALÁR:

Az Öné — körülményesebb...

PARAGRAFUS:

Szóljál, Lábnyom, nem tűrhetem,
hogy ott, hol törvény van jelen,
helyettünk a civil-tudás
hódítsa el a glóriát!

LÁBNYOM *(vállat von)*:

Csak kis kontár vagyok, apus,
te meg a nagy Paragrafus!

KIRÁLY *(szinte kiabálva)*:

Meddig tart még e susputa,
e sugdosó sok disputa?!
Ki mondja ki végül hívebben,
mi búzlik itt — a trónteremben?!

MÉLY:

Felség! Ki Descartes-on okult,
tudja: e kérdés bonyolult,
az igazság bár egyszerű,
ám kimondása — kegyeszerű,
nem adatik mindenkinek,
jutalma olykor tán — zsineg.
Így tanítottak minket ősrég:
az igazmondás felelősség!

KIRÁLY (*egyre fenyegetőbb*):

Javallom, hogy e felelősség,
végül is lelje meg a hősét,
(*nyakon mutatva*)
különben menten hők lesz... ennyi...
(*körülmutat gúnyjal*)
és hőssé válik — valamennyi!

PÜSPÖK (*reszketve*):

Én azt ajánlom, kérjük istent,
hogy *ezt* kimondani segítsen.
E szó megjelje bennünk hősét,
(*körülmutat*)
oszoljon meg a felelősség.

KIRÁLY:

Beszéded szép, de túl homályos...

PÜSPÖK (*magyarázva*):

Ha ki-ki egy-egy betűt áldoz
igazság oltárán, az eszme
a betűkből kikerekedne...

KIRÁLY:

Az első betűt halljam végre!

PÜSPÖK:

Az *sz*, mint Asszisi nevébe!

MÉLY:

Szokratész, Szervét, Seneca,
Spinoza, Savonarola...

LÁBNYOM (*zavartan, mint aki szégyelli, hogy tudósabb neveket nem tud*):

Sherlock Holmes... és a... többiek...

KIRÁLY:

Elég, mert míg kinyögitek,
új király jó, s én föld alatt
se tudom meg az igazat!

KÁKÁNC SOMÓDY:

A másik az *A*: Archiméd,
akinek hallották hírét...

ALDALÁR:

Lehet, hogy egy kissé profán:
Apisz, Allah, Arisztófán,
Ariosto, Ádám, Aquinói —
s Ámort is ide kén sorolni...

KIRÁLY (*gúnnyal*):

Kínlódom kétség karmait,
vajon melyik a harmadik?!

HASANDI:

Az R... úgy is, mint a rétes,
rántotta...

PARAGRAFUS:

Bár neve kétes,
megemlítem: Rinaldini...

MÉLY:

Rousseau...

ALDALÁR:

Racine...

LÁBNYOM (*szégyenlősen röhögve*):

Ripők Cini!

(Magyarázólag.)

Egy zsebmetsző delikvens.

(Bocsánattal a püspökhöz.)

Pap lett. Most dicséri az istent.

KIRÁLY (*legyint*):

Ennyi? Vagy én vagyok bolond,
vagy ti — s ezt inkább gondolom.

(Odabók.)

Mindent tudok már e körül,
alul, felül, kívül, belül —

(kiabálva)

ám nem tudom, mi rág, mi esz:

Mi ez? Mi ez? Mi ez?

HÍRNÖK:

Felség! Ó, én is osztozom,
hogy milyen szégyen e honon
ennyi kobak, mely mind üres,
csupán aranyra szemfüles.

Amit itt mondtak: rész-igaz,
mert igaz, hogy a széna — gaz,
ám mi a gaz — ezt kérdem én,
s ha bánt is tán e vélemény,
igazat szólok, nem zavar,
kimondom bátran és hamar,

(nem túl erősen, de határozottan)

e kis csomó *egy kutyaszar*.

(Mindenki felkapja a fejét, zavartan pislognak, mások hitetlenkedve néznek, megint mások értetlenül, ijedten vagy fejcsóválva. Király arca hirtelen megmerevedik.)

PEPECS *(ijedt-gyorsan)*:

A tudós tekintélye jótáll:
ilyen szót nem hordoz a szótár!

KIRÁLY *(fojtott fenyegetéssel)*:

Nos, megéltem: e szent teremben
fagyhat meg vérem az erebben,
hol ősim szentelt trónja áll, ma
hangozhat ily szó...

FŐTANÁCSOS *(gyorsan)*:

Ha találna
(Hírnökre mutat)

e lágyulton, e szép eszen-vert
balgán kívül e honban embert,
ki ilyet merne, ki ily undok,
ha talál, felség, én — lemondok!

KIRÁLY *(morfondírozva)*:

S nemcsak a szó, hisz ahol szó van,
amögött való van — valóban...
(Megdöbbenve a gondolattól.)
Eszerint hát a palotámban
(odabök)

nem trón s jogar — valami *más* van!

MÉLY *(előrelép, kezét mintegy esküvésképp mellére téve, a többiek követik, szinte szertartásszerűen)*:

Esküszöm én — a bölcsesetre!

KÁKÁNC SOMÓDY:

Nyugatra, délre és keletre!

MÉLY:

Plátonra, égre s minden Kantra!

ALDALÁR:

Horácra, dalra és a lantra!

PARAGRAFUS:

Iususfructusra és a jogra!

LÁBNYOM:

A lengő, lila lábnyomokra!

POKRÓCZ *(bicegve)*:

A győzedelmes száz csatára!

ORRONDI:

Mimózák zsenge illatára!

PÜSPÖK:

Keresztre és a szűzi könnyre!

DUNDIBÁR:

A nagy kínai szakácskönyvre!

PEPECS:

Minden ikesre, iktelenre...!

ALDALÁR:

Minden díszesre...

MÉLY:

... dísztelenre,

(asztalra mutatva)

hogy ily valót és ily szavat,
isten nem szült a nap alatt,
s mert nincs ilyen szó s ily valóság,
ítéljük el a szó csalóját!

HÍRNÖK *(kesernyésen a Királyhoz):*

Ha ez ád, felség, szívnyugalmat,
hát óvd ezekkel a hatalmad...

KIRÁLY *(fennkölt haraggal):*

Ezek hazudtak, ámde szépen:
s ha te igazat mondtál nékem,
az igazságod olyan rút, hogy
illetett volna inkább hazudnod!

FŐTANÁCSOS:

Felség, elmondom hát szerényen
én is tanácsos-véleményem:
E tudós fők, ha nem is tudtak
igazat szólni... nem hazudtak...
Szándékuk szép volt... igyekeztek...

KIRÁLY *(félbeszakítja):*

Maguknak kegyelmet szereztek.

(Int Bakónak és Inkvizitornák.)

Remélem, vannak börtönök?!

Vigyétek el a Hírnököt!

(A katonák letérik a Hírnök vállpántjait, lefegyverzik, majd Bakó és Inkvizitor között elindul.)

BAKÓ *(mormolva az Inkvizitor felé):*

Mennyi kövér és jó falat...

INKVIZÍTOR (*legyint*):

És mind a teremben marad...
(*El.*)

MÉLY (*a Királyhoz*):

Felség! A felséged kegyelme,
ó, több, mint kegy, már szinte: elme.
Ha a tudás — hatalmat ad:
mi szolgáljuk hatalmadat!

(*Függöny*)

HARMADIK FELVONÁS

Első kép

A Király dolgozószobája. Felindultan sétál föl s alá, Csenget. Belép Bakó, arca büntudatos, szemét a földre sűti. Majd Inkvizítor jön, ugyanaz a játék.

KIRÁLY (*feddően*):

Illik, hogy két derék barát
így cibálja egymás haját?
Torzsalkodtok? Két süvölvény!
Nincs Király itt, nincs itt törvény!?

BAKÓ (*durcásan*):

Nem szívlelem, ha sértegetnek...
Nem vagyok én neki — eretnek!

INKVIZÍTOR:

Hát én zsvány vagyok vajon,
hogy nyelvet öltson egy majom?

KIRÁLY (*toppant*):

Elég! Mint két rosszcsont-kölyök,
egymásnak megy, harap, hörög,
taréjba kap, mint két kakas, —
mindkettőtök egyként nyakas!

BAKÓ (*panaszosan*):

Felség, én annyi éven át
szolgáltam köteled s a fád,
éjt egybetéve nappalommal
(*sután mutatja*)
kötöttem hangyaszorgalommal:

felhúztam a lázadó gégét,
annyi bűnnek vetettem végét,
soha meg nem kérdeztem egyszer
mi bajom is van nékem ezzel,
mit vétett nékem? Csak kötöttem

(Az Inkvizítor felé bök.)

Papok meg oldottak mögöttem...
S most amidőn öregségemre
koronát tehetnék mívemre, —
mert van valami, amit úgy híj
a halandó nép, felség: nyugdíj, —
van nyugdíj is...

KIRÁLY *(leinti):*

Bárhogy híjja:
a hóhérnak nincs nyugdíja!

BAKÓ *(fejét rázva):*

A királyok nem híjasok:
Ők nem lesznek nyugdíjasok.
Ám a bakó szegény legény,
nyugdíja a végső remény.
Hát, felség, add meg énnekem,
nyugdíj előtti kötelem!

INKVIZÍTOR *(előrelép, félretolja Bakót):*

Felség, hibám nem egy, ha volt,
eszményem mégis: máglya volt.
Meggörköltem, aki neked
rosszat kívánt — eretneket.
Nekem is volt sok kis tüzem,
mi csábított, kivel üzent
a nyugalmas családi lét,
ha láttam egy-egy nőszemélyt...
Sok kis tüzem, parlagi vágyam
hevített éltem nappalában,
s izzított cella-priccsen éjjel,
ám nem hamvasztott soha széjjel,
nekem nem volt tűzhelyem otthon,
csak hogy máglyám jobban lobogjon!
Más erdőszélen gyújtott rózsét,
én máglyákon a korok hőségét,
más melegedett a kemencén,

én csak a máglyák lángja mentén, —
(ujjait kulcsolva)
minden tüzeckém összetettem,
és szent nagy máglyánkra vettem,
sok kis vágyam együtt veszett el
máglyákon az eretnekekkel.
Ma ezt tán úgy mondanák mások,
hogy magánéletem hiányzott.
Hát, felség, vélem ne tedd meg ezt!
Add nékem az — eretneket!

KIRÁLY *(gúnyjal)*:

Ha most Bölcs Salamonképpen
támadna egy ítélnékem,
(rájuk mutat)
így szólnék: *te* húzd fel egy fára,
te meg rakjál tüzet alája!
(Főtanácsos izgatottan be.)

FŐTANÁCSOS:

Felség, fontos közlendőm lenne...

KIRÁLY *(int Bakóéknak, azok némán meghajolva el)*

Beszélgj, ne várj engedelemre!

FŐTANÁCSOS:

A Hírnök-ügynek híre ment,
jobban tudják, mint idebent.

KIRÁLY *(ingerült-fohászzkodón)*:

Csak szomszédot ne adjon isten:
hol szomszéd van, ott béke nincsen!

FŐTANÁCSOS:

A külországok összesúgtak,
ürügyet gyártanak maguknak...

KIRÁLY:

S ha azt hírelnéd, hogy egyéb
vad bűnre adta a fejét?!

FŐTANÁCSOS:

Sajnos már tudja minden ország,
és csepiülnek mint anekdotát...

(Királylány be.)

KIRÁLY:

Mi van, leányom, kis szívem?

KIRÁLYLÁNY (*enyhén kényeskedve*):

Lányod régóta nem pihen,
mert veszélyt sejt, rossz álmaitól
fájnak gyöngé vállai...

KIRÁLY:

Mindenki rémet lát e házban?

KIRÁLYLÁNY (*mintha most is látná*):

Ma éjjel rusnya szörnyet láttam,
kinek orcája ismeretlen,
szemet meresztett s én remegtem,
aztán nevetni kezdett, mondván:
te volnál hát a kis királylány,
kinek az apja úgy ítél,
hogymegy szóért járjon kötél?
Én sírtam, ríttam, tiltakoztam,
És érveket érvekre soroztam,
meséltem hosszan, milyen jó vagy,
nevetett, mert nem hitt a szómnak,
elmondtam, hogy gyermekkoromban
mily lágyan tartottál karodban,
azt mondta erre: bármily állat
széttépi, ki útjába állna,
de kölykeit megeteti,
melengeti, dédelgeti...

KIRÁLY (*láthatóan felháborodva*):

Így mondta az a bitang rusnya!?

KIRÁLYLÁNY (*ravasz-kés-megnyugtatólag*):

Ilyesmi csak álomból futja!

(*Sóhajt.*)

Csak az vigasztal, hogy az álmok
nem vetítnek való világot!

KIRÁLY (*kicsit megnyugodva*):

Nem, nem... Ej, dehogyis vetítnek.

Álmokban csak halandók hisznek.

KIRÁLYLÁNY (*boldogan csókolja meg apját*):

Megyek, apám, várnak a lányok...

Nézik már elmondtam az álmod,
elmondom most, hogy mennyi jószág
van benned, ki a pór nép sorsát

igazgatod... hét földet járhatsz,
de ilyen apát nem találhatsz!

(Libegve el.)

KIRÁLY *(maga elé néz, homlokát ráncolva, látszik, zavartan van):*

Fiam, a dolgok bonyolultak.
Az érvek bennem bennszorultak.
(Lassan, gondolkodva.)

Nem szeretném, ha a híremhez
is vér tapadna, mint kezemhez.
Süssünk ki valami olyat,
mitől káposztánk megmarad
s kecskénk is jócskán jóllakik...
(Kis töprengés után.)

Vedd példának — Galileit...

(Függöny néhány pillanatra le, aztán gyorsan föl.)

Második kép

A szín ketté van osztva: jóval nagyobbik fele: piactér közepén már emelkedő máglya: pórok hordják az ágakat gallyakat, az egész kép alatt némán jönnek-mennek, maguk után húzva, vonszolva az ágakat, fadarabokat, izzadságot törölve homlokukról. A szín másik része kis tömlöcbeli cella. Kopár asztal mellett Hírnök ül, kezébe támasztott fejjel.

ELSŐ PÓR *(megszusszan):*

Cipelem az erdő gallyát,
s azt se tudom, hogy ki alá.

MÁSODIK PÓR *(verejtéket töröl):*

De egy vigasztal cudarul:
ki itt elhamvad — az is úr.

(El.)

HÍRNÖK *(felugrik az asztal mellől, homlokát dörzsöli):*

Hogy is van csak, hej eburá,
hogy is van az a fabula?

(Lassan rájön, előbb gondolkodva, később belemelegedve a nézők felé.)

„Találkozott két sárga
csomó az úti sárban.
Az egyik jobban sárgállt,
a másik gőggel ágált.

— Nekem, komám, ne hengej!
Az én szülóm egy herceg!
— Engem se gólya költött,
az én szülóm — alelnök.
— Bennem hollandi sajt van,
nyilván meglátszik rajtam...
— Bennem temérdek torta,
sült máj, vaj és uborka...
— Bennem tojás és ikra,
melyből a fennkölt szikra,
miként Pallász — kipattan...
— Önben, uram, divat van,
a sznobság még nem étel,
csak úrvacsora vétel...

S a két társ annyit érvelt,
hogy homlokán az ér vert,
s ha agyuk is lett volna,
nyilván hogy megbomolna.

— Hogy tiszta vizet öntsön,
hívjunk bírót, hogy döntsön...
A felhőt hívjuk, hátha
ő távlatunk is látja.

S a felhő jött és — döntött:
— Hogy ön több-e vagy ön több,
e kérdés oktalan volt,
hamis úton barangolt,
dőrék az ily igények —

önökben *egy* a lényeg!”
(*Mély be, széles mozdulattal.*)

MÉLY:

Ím, üdvözöl a gondolat,
alád ő adjon jobb lovat,
szebb sorsra szánt a száanalom...

HÍRNÖK (*megvetően*):

S épp téged küldött? Száanalom!
Az Inkvizítor legalább
meg nem tagadta a csuhát!
Te rosszabb vagy, mint hét bakó,
az eszméd talmi és fakó.

MÉLY:

Ha szíved, szád és logikád
egyszerre járna legalább!

HÍRNÖK:

Ha logikával lopni kell,
inkább lemondok én, mivel
logikád úgyis lelkeket
tűrésre törné s eltemet
az igazságon messze túl...
Hát haljak — logikátlanul!

MÉLY:

Meghalni? Jó! De tudd, miért:
valami csudás, nagy műért...
Azért halsz, mint Prométheusz,
ki lopott bár, de szent a tűz?
Ám tekints mindre, nézd Brunót,
vagy Szokratészt, az elmúlót,
Szervétet, Savonarolát,
mind-mind a *műért* tűrt halált!
De *te*, barátom, megbocsáss,
ezért meghalni — nem szokás!

HÍRNÖK:

A tárgy nem fontos, csak a tény,
hogy él olyan, akit a fény
erőssé tesz, s bár kicsi az,
de kimondja, ami igaz;
hogy egyszer egy bolond merész
köztetek is akadt, ne nézd,
hogy amit szeme felfedez,
nem mű, ám *fel* s nem *elfedez*!
(*Kis szünet.*)

Nem az a hős, ki nagy műért
adja magát, tudván, miért, —
ez alku, csere: meghalok,
hogy éltesse nek századok, —
halált ad halhatatlanért,
ravaszkodás ez, így babért
sokan szereztek — alkuval;
az igazság így majd kihal...

MÉLY:

Mondj igazat, de ez — szagos.
Az igaz — illat és magos,
világgal ér föl egymaga...

HÍRNÖK:

Az igazságnak nincs szaga,
akár a pénznek, mit ti kaptok.
A szag az orrá — mit ríkátok —,
s az igazság a szellemé...

MÉLY:

Elég rugalmas ellenérv...
De most én másat mondok:
Galileire — gondolsz!
Igaza volt és — megtagadta?!
Mert tudta, törvény van alatta,
s e törvény lényeg — jobban munkál
millió emberi magunknál.

HÍRNÖK:

Tehát az ember néma
maradjon, csonka s béna,
az ujját se mozdítsa,
kipattan úgyis titka
az igazságnak, nemde?
Ezt hittem én is, szende...
Mert való, hogy a gyermek
bábátlan is születhet,
de anyja pusztulhat bele,
vagy nyomorék lesz mindene,
a szülés így csak fájdalom, —
a bába kell!

MÉLY (*sajnálkozó kézmozdulattal*):

Bár fájdalom:

Az igaznak nem fontos, hogy vallják,
hogy szájra véve üvöltsék és hallják,
hanem hogy éljen: önnönmaga által...

HÍRNÖK:

Hát ne segítsem őt a vallomással?
Ha vallom, nem szebb, nem nyilvánvalóbb-e?
Áldozz neki és adósságod ródd le,
hogy elmondhasd, bár él ő, ám a haszna
tevéled győz csak, ember, és mihaszna
vagy csupán, ha őt nem hoztad fényre:
az igazság, ó, hasztalan sötétben!

*(Kint ez idő alatt, mint azelőtt is, rakják a máglyái
a parasztok.)*

MÉLY:

Nem, az igazság kimondatlanul szebb,
ha forrva forrong, s úgy hevít bennünket,
mint titkos szesz. Hisz ahogy kibeszéled,
ereje eltűnt — illó ám a méreg,
de ha ott forr, fortyog, fojtott-kimondatlan,
majd egyszer önnön erejétől robban!

HÍRNÖK:

Távozz, mert elgyengítesz, s nem az igazad,
a szükséges hazugság hevíti szavad!

MÉLY *(indulófélben)*:

Még egyszer mondom: ne légy dőre,
drágább az embernek a bőre,
semmint leadja: a nagy tímár,
a történelem cserezni vár.
Gyűlölöm azt az igazságot,
melyért az ember létet áldoz.
Ki nékem az igazság, halljam,
hogy óerette szörnyet haljak?!
S ha oltárán sok emberélet szárad,
már nem igazság — szégyen és gyalázat!

(Ei.)

*(A máglya közben elkészült. Katonák jönnek, Hír-
nök kezét hátrakötözve a máglyához vezetik, majd
a máglyarúdhoz kötik. A már előbb gyülekezni-
szállingózni kezdő tömeg is egybegyűlt.)*

BAKÓ *(elhaladva a máglya előtt, fölszól a Hírnök-
höz):*

Ha hozzám jöttél volna halálért,
most nem nyüzsögne ennyi bámész
száj tátó nép... Az ember vétke,
hogy szép halálra nincs igénye,
életre van: bezzeg üzletekbe
órákig vár, leskedve jobbra-szebbre,
két semmiség közt latol, mérlegel,
csecsebecsék világán téved el,
ám a halálra félannyit se gondol,
nem válogat, nem kérdez, meg se fontol,
az első jöttment kontár behálózza,
és férc-máglyáját bús nyakára sózza.

(A közönség felé.)

Neki már nem, de nektek még azt mondom:
a halál gondja, barátim, komoly gond;
egy rút életet szinte fölemel
egy szép halál, mely mennyekig ível —
s legszebb életnek is megcsonkul a szárnya,
ha nem röpülhet méltó-szép halálba.
Ezért mondom: legyetek kényesek,
halálotokban is igényesek, —
csak *egyszer haltok*, rám hallgassatok,
s halálotokban — válogassatok!

(Ei.)

*(Jön a Király és udvarnépe, főpapok, apácák virág-
gal, az egyik apáca maga a Királylány, a máglya
mellé surran.)*

KIRÁLYLÁNY:

Hírnök! Szeretlek! Érdemes lesz
helyét itthagyni édenednek?!
Itthagyni annyi forró éjjelt
s kedvesed — izzó szégyenével?
Hogy más öleljen — s tégedet
a földben férgek lepjenek?
Azt mondtad egyszer nekem: válassz!
Én azt feleltem: várlak, várlak!

(Ei.)

(Az *Inkvizítor* szolgái égő-füstölő fáklyákkal a máglya köré állnak.)

HÍRNÖK (*borzadó tépelődéssel*):

Csak tudnám, hogy mi a teendő?
Ember vagyok én is, esendő...

(*Inkvizítor* jelt ad, az egyik szolga emeli fáklyáját, hogy meggyújtsa a máglyát.)

HÍRNÖK (*eddig leszegett fejét felkapva*):

Álljatok meg! Ember vagyok!
(*A király int, hogy ne gyújtsák meg.*)
A máglya mindent túlragyog,
túl bölcsességet, logikát...
A máglyát nem bírom tovább!

KIRÁLY:

Visszavonod hát azt, amit
nekünk ott mertél mondani?!

HÍRNÖK:

Egyetlen szó most birtokom,
kétszer mondom: visszavonom!

INKVIZÍTOR (*kesernyésen*):

Szavaid most kétéltűek,
hisz sarkadban halál üget.
A máglya nemcsak pusztít — éltet,
életbe hívni máglya képes!

MÉLY (*messzehangzóan*):

Elismered, hogy az a szó, mi
elhagyta ajkad, nem valódi,
hogy földön nincsen semmi honban,
nem lelni semmi lexikonban,
hogy az, ami mögötte lenne,
körötte, fönn, alatta, benne —
az nincs sehol, az nem valóság,
s mi szód kicsalta — torz csalóság?!

HÍRNÖK (*sápadtan*):

Visszavonom, hogy lenne ily szó.
Ha lenne — rosszabb. Ha nincs — az is jó.
Visszavonom, mert, ó, ilyen nincs,
s a föld csak illat, drágakő, kincs...
(*Pillanatnyi szünet.*)

Mikor a csorda este ballag,
nyomukban lapos szirmok hullnak.

Mikor juhnyáj jó szaporán,
finom som a lába nyomán.
Mikor olyik nap gyalog is jár,
Harcolni indul, ó, a király.
Mikor az eb lábát emelve
sandít — egy oszlopot szemelve,
azt nézi ő, milyen a stílus:
dór-e, jón-e, avagy korinthus?
Visszavonok mindent, amit kell,
és kimondom utolsó hittel:
imádom, mit illat s virág ad,—
és mégis —
AZ EB OLYKOR EMELI LÁBÁT!

(Függöny)

1964